



povijesti. Slijedi dio teksta o istraživačkim metodama u historiografiji u hrvatskome ranom novom vijeku. Pregled historiografije autor završava razmišljanjem o izazovima komparatistike, u kojem, uz ostalo piše: «Kreativni potencijal hrvatske historiografije u svim njezinim segmentima, a naročito u ovo doba imperijalnih srazova, ponajviše ovisi o umijeću prepoznavanju vlastite problematike u istraživanju drugih. Ključ za to prepoznavanje nije imitacija nego komparacija». Prema autoru, taj dio knjige «čini izbor žanrovski različitih radova kojima je zajedničko nastojanje da se s jedne strane dijaloški, a s druge izvođenjem vlastitih stajališta o pojedinim pitanjima važnima za cjelinu ove knjige, afirmira jedan mogući pristup historiografskoj dijaloškoj kulturi».

Peti dio knjige nosi izazovan naslov «Povijest između prošlosti i budućnosti», a po autoru je izraz njegova «već iskazanog uvjerenja da je povijest i prošlost i sadašnjost i budućnost te da se historičari i historijska znanost moraju umjeti baviti vlastitim temama u raznim vremenskim perspektivama». U ovom dijelu knjige nalaze se dva teksta. Prvi govori o banu Josipu Jelačiću (1801-1859) i to o njegovu mitu. U drugom daje kratak ali vrlo sadržajan pregled povijesti Srba u Hrvatskoj od 15. do 20. stoljeća. U njemu je obradio srpske migracije u Hrvatsku, etnodemografske pokazatelje, jezik i pismo, etnički, nacionalni i vjerski identitet, kulturu, školstvo, političke stranke, društva i zajednice, društvenu integriranost Srba u Hrvatskoj te donio mišljenje što će biti sa Srbima u Hrvatskoj u budućnosti.

Šesti dio knjige je posvećen dvojici istraživača prošlosti Srba u Hrvatskoj: Milanu Radeki i Fedoru Moačaninu. Potonji je u više navrata svojim historiografskim radom dao nemali broj spoznaja o etnodemografskim i drugim promjenama na vojnokrajiskim prostorima. Knjizi je pridodano kazalo imena koje omogućava brzo snalaženje te životopis autora. Recenzenti knjige su Mira Kolar-Dimitrijević i Nikša Stančić, a urednik Čedomir Višnjić. Ova knjiga predstavlja bitno različit pristup u historiografiji od dosadašnjih prevladavajućih i ukazuje na višedesetljetnu kontinuiranu ustrajnost autora u svom pristupu. U svakom slučaju, knjiga je konceptualni izazov drugim istraživačima za širenje novih područja istraživanja i novih pristupa, a poglavito za razdoblje ranoga novog vijeka.

*Hrvoje Petrić*

---

*SPOMENICA FILIPA POTREBICE, ur. Mirjana Matijević Sokol, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskoga instituta za povijest, Zagreb 2004, 524 str.*

Smrću prof. dr. Filipa Potrebice, hrvatska povijesna znanost, a napose Požeга i Slavonija, izgubila je vrsnoga znanstvenika i profesora. U sedam dekada svojega života, Potrebica je stigao do najvišega nivoa znanstvene i sveučilišne karijere koja je rezultat strpljiva i predana rada tokom cijeloga života. Malo je danas onih koji su na zagrebačkome sveučilištu ovjenčani najvišim sveučilišnim titulama nakon što su četvrtinu stoljeća proveli u provinciji kao srednjoškolski nastavnici, malo je danas onih koji su istodobno vrsni prosvjetari i još





bolji znanstvenici i, uza sve to, časnici, poštovani i dragi ljudi. Nepotrebno bi sada bilo smišljati lamentacije i laude čovjeku koji je bio nesebičan istraživač, dobar pedagog, uspješan organizator i drag prijatelj. Kolege i prijatelji htjeli su mu stoga zbornikom radova čestitati sedamdeseti rođendan i odlazak u zasluženu mirovinu. No, objavu je preduhitrila teška bolest i iznenadna smrt. Sudbina je tako htjela da se umjesto zbornika izda *Spomenica Filipa Potrebice* koja je njihov istinski pietá i njihovo zemaljsko doviđenja u vječnosti.

Spomenica se sastoji od dviju cjelina: u prvoj je nekoliko priloga o životu i djelu profesora Potrebice, a u drugoj su raznovrsni prilozi njegovih kolega i prijatelja koji su poredani po suvislome kronološkom i tematskom nizu. Na početku je *Ivo Goldstein* uputio dirljivu riječ prijatelju i kolegi istaknuvši da je «Filip napravio posel» jer će jeka njegovih riječi još dugo ugodno odzvanjati u ušima njegovih požeških učenika i zagrebačkih studenata (str. 9). Životopis profesora Potrebice, koji je brižno sastavila *Mirjana Matijević Sokol*, govori o čovjeku velike dobrote i domolj ubivosti, znanstvenoga dijapazona i opusa (str. 11-14). Ovo je potonje *Robert Skenderović* prenio u bibliografiji koja se sastoji od pedesetak monografskih i dvjestotinjak analitičkih referencija (str. 15-30).

Drugu je cjelinu Spomenice otvorio *Petar Korunić* podužom raspravom o dometima historiografskoga istraživanja hrvatske prošlosti u prekretničkoj 1848. godini i njezinoj interpelaciji u narednim godinama, davši nova rješenja i zanimljive upute za daljnje istraživanje (str. 31-73). Raznovremenski slijed radova započinje *Nives Majnarić Pandžić* člankom u kojem se nakon pola stoljeća ponovno iznose podaci i nova promišljanja o brončanodobnim zlatnim nalazima iz Hrvatske (str. 75-85). Potom slijedi rad *Borisa Olujića* o kontinuitetu života naroda sjeverozapadnoga Ilirika na hrvatskome povijesnom prostoru od najstarijih vremena do danas, gdje ukazuje na probleme zloporaba i manipuliranja povijesnim činjenicama u etnohistorijskim istraživanjima i daje potrebne upute (str. 87-96). *Mirjana Matijević Sokol* je radom o aspektima hrvatske ranosrednjovjekovne latinske pismenosti istražila značajke latinskoga jezika na izabranim primjerima ranosrednjovjekovne spomeničke baštine te zaključila da je Hrvatska već u 9. stoljeću kulturno-civilizacijski bila dio zapadnoga latinskoga svijeta (str. 97-107). Nakon govora o posjedima nestalih srednjovjekovnih redova *Lelje Dobronić* u Podravini i istočnoj Slavoniji (str. 109-113), *Miroslav Palameta* svojim nas je radom odveo u svijet kršćanske likovnosti na stećcima istočnohercegovačke Radimlje (str. 115-131). Ranonovojekovne je teme otvorila *Lovorka Čoralić* radom o oporuci Pavla Grgurova, istaknutoga bosanskoga trgovca iz 16. stoljeća u Mlecima, pa je njezin tekst doprinos boljem poznavanju našega iseljništva u «gradu na lagunama» (str. 133-140). Potom slijedi niz «slavonskih» tema iz 18. stoljeća. Najprije je pokojni *Josip Kljajić* pisao o vojnokrajškom društvu Slavanskoga i Bosanskoga Posavlja u prvim desetljećima 18. stoljeća (str. 141-168), *Ante Sekulić* o bačko-kaločkim nadbiskupima iz obitelji Patačića (str. 169-178), *Franjo Emanuel Hoško* o opismenjavanju slavanskoga i srijemskoga puka u prvoj polovici 18. stoljeća (str. 179-190) i *Stjepan Sršan* o slavonskim franjevačkim župama nakon dugotrajne osmanske vlasti i ratova (str. 191-202). Prvi od radova o školstvu jest rad *Hrvoja Petrića* o koprivničkome pučkom školstvu od 16. do 19. stoljeća (str. 203-212). *Damir Matanović* nakratko je vratio «slavonsku» temu analiziravši stanje revolucionarne 1848. godine u vojnom komunitetu Broda na Savi (str. 213-220). *Stijepo Obad* pozabavio se dalmatinskim strankama i njihovim stajalištem o zemljišnom pitanju za austrijske uprave (str. 221-231), a *Dragutin Pavličević* Ivom Pilarom i njegovim stajalištem o Bosni i Hercegovini (str. 233-239). Nakon toga



slijedi nekoliko članaka s temama iz prvoga desetljeća 20. stoljeća. *Mira Kolar* opisala je prvi hrvatski privredni adresar «Hrvatski kompas» koji je izlazio od 1901. do 1903. u Požegi (str. 241-257). Izazvan pisanjem Vasilija Krestića, *Mato Artuković* podužom se raspravom pozabavio antisrpskim demonstracijama 1902. koje su bile izazvane Stojanovićevim člankom «Srbi i Hrvati» te je argumentirano pobio ona mišljenja srbijanske i dijela hrvatske historiografije koja su htjela isključiti Stojanovićev tekst iz dvostoljetnoga planiranoga programa «čišćenja» prostora «srpskih zemalja» od nersrpskoga stanovništva (str. 257-292). Nadalje je *Ljubomir Antić* razmatrao odjek narodnoga antimadžarskoga pokreta 1903. godine među hrvatskim iseljenicima u Južnoj Americi (str. 293-303), a *Mario Strecha* propitao je značenje interkonfesionalnoga zakona koji je u banskoj Hrvatskoj stupio na snagu 1905. godine (str. 305-319). *Damir Agičić* analizirao je pisanje važnijih hrvatskih novina o slavenskim novinarskim kongresima koji su se održavali po raznim mjestima Austro-Ugarske (str. 321-330). Prikaz kutinskoga školstva do 1960. godine sumarno je donio *Franko Mirošević* (str. 331-336), a *Hrvoje Matković* popratio je šestosiječanjsku diktaturu usporedivši je s talijanskom i njemačkom diktaturom, te zaključio da je bila «monarho-fašistička» (str. 337-346). Kako smo se upoznali s gradišćanskim Hrvatima u 20. stoljeću, izvijestila nas je *Božena Vranješ Šoljan* (str. 347-358), a vrijedan je prilog istraživanju Drugoga svjetskoga rata u Hercegovini dao *Ivo Lučić* (str. 359-407). *Miroslav Akmaž* bavio se poslijeratnim odnosima između komunističke vlasti i Katoličke crkve (str. 377-407). Kako se pomoću dnevnoga tiska moglo oblikovati javno mnijenje analizirao je *Marijan Maticka* na primjeru poslijeratnih odnosa između Jugoslavije te Austrije i Mađarske (str. 409-418). Zanimljiv je prilog o Miroslavu Krleži i njegovu odnosu prema hrvatskoj historiografiji i hrvatskoj povijesti *Ive Goldsteina* (str. 419-433), kao i prilog *Tvrka Jakovine* o susretima Tita i Nixona gdje je prikupio metodološki po «oral history» sjećanja novinara, prevoditelja, diplomata i političara (str. 435-453). Potom slijedi rad *Ivana Čizmića* o moralnom i ekonomskom doprinosu hrvatske zajednice iz Clevelanda osamostaljenju i priznanju naše domovine početkom 90-tih (str. 455-468), a raznovremenski je slijed radova u Spomenici završio zanimljivim prilogom *Davora Marijana* o manevru «bitke u prostoru» koju je jugovojska primijenila pri osvajanju Vukovara u Domovinskome ratu (str. 469-484). U radu o informatizaciji nastave povijesti *Robert Skenderović* nagoviješta prednosti koje će nastaviti pružiti nova tehnologija u doglednoj budućnosti (str. 485-495). Na kraju se Spomenice nalaze priloge trojice uglednih profesora koji nisu povjesničari. Najprije je *Vitimir Belaj* progovorio o mitskoj podlozi jednoga slavonskoga vjerovanja o crnogoričnome stablu koje izaziva «tihu jezu» (str. 497-507), potom je *Stjepan Damjanović* prikazao Jagićeve zagrebačke godine (str. 509-515) i konačno su *Krunoslav Matešić* i *Želimir Pavlina* dali prilog o Ramiru Bujasu utemeljitelju hrvatske psihologijske znanosti (str. 517-519).

Osim raznovrsnih i vrijednih radova, Spomenica je i grafički dobro oblikovana. S razlogom držimo da bi se i profesor Potrebica njome ponosio.

*Ivan Botica*





FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST  
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY  
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

# RADOVI 37

U SPOMEN IGORU KARAMANU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST  
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

**FF** press

ZAGREB 2005.





RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST  
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 37

*Izdavač*

Zavod za hrvatsku povijest  
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu  
FF-press

*Za izdavača*

Miljenko Jurković

*Glavni urednik*

Borislav Grgin

*Uredništvo*

Ivo Goldstein  
Boris Olujić  
Mario Strecha  
Božena Vranješ-Šoljan

*Tajnik uredništva*

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,  
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb  
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu  
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske





*Naslovna stranica*

Iva Mandić

*Računalni slog*

Boris Bui

*Lektura i korektura*

Ivan Botica

*Tisak*

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2005. godine

*Naklada*

400 primjeraka